

W IMIENIU REPUBLIKI!

Sąd administracyjny w osobach przewodniczącej, p. wiceprezes Dr Petrik oraz sędziów, radców dworu Mag. O n d e r a, Dr S t o l l a, Dr Z e i z i n g e r a i Dr W a l d n e r a, w obecności protokolanta, Dr B e r a n a, rozpatrzył skargę Archidiecezji Wiedeńskiej, reprezentowanej przez adwokata w ..... na decyzję premiera rządu krajowego Wiednia z 25 sierpnia 1986, **ZI. MDR-G 19/86, dotyczącą stwierdzenia przynależności do Kościoła starokatolickiego** (strona współuczestnicząca)

i postanowił, co następuje:

Skarga zostaje odrzucona, jako nieuzasadniona.

U z a s a d n i e n i e w y r o k u :

I.

Z przedstawionej skargi oraz z dołączonej kopii podważanej decyzji można wywnioskować następujący stan rzeczy:

Decyzją z dn. 16 maja 1986 Magistrat Miasta Wiednia stwierdził na podstawie wniosku ..... zgodnie z art. 1, 2 oraz 6 ustawy z dn. 25 maja 1868, RGBl. nr 49, zawierającej uregulowanie międzywyznaniowych uwarunkowań obywateli w podanych w nich stosunkach, że wymieniona powyżej osoba (w dalszym ciągu określana jako Wnioskodawczyni) należy do austriackiego Kościoła starokatolickiego.

(20 października 1986)

Z powodu wniesionego przez Archidiecezję Wiedeńską (zwaną odtąd Składającą zażalenie) odwołania od tej decyzji, premier rządu krajowego Wiednia (organ zaskarżony) potwierdził w dniu 25 sierpnia zgodnie z § 66 ust. 4 AVG 1950 decyzję pierwszej instancji. Jako uzasadnienie organ zaskarżony stwierdził co następuje: Wnioskodawczyni urodziła się 20 września 1934 jako dziecko nieślubne. Zgodnie z art. 1 ustawy z 25 maja 1868, RGBl. nr 49, dzieci nieślubne postępują za religią matki. Art. 2 cytowanej ustawy określił m.in., że w przypadku zmiany religii przez matkę niebędącą w związku małżeńskim, jej dzieci, które nie ukończyły jeszcze siódmego roku życia, w sprawach dotyczących wyznania religijnego powinny być tak traktowane, jak gdyby urodziły się dopiero po zmianie religii niebędącej w związku małżeńskim matki. Z akt wynika, że matka Wnioskodawczyni 23 maja 1935 zadeklarowała przed magistratem Wiednia, jako właściwym organem administracyjnym zgodnie z art. 6 cytowanej powyżej ustawy, wystąpienie z Kościoła rzymsko-katolickiego. Ponadto zostało dowiedzione, że matka dziecka zgłosiła w pisemnym oświadczeniu z 24 maja 1935 złożonym w starokatolickim urzędzie duszpasterskim w dzielnicy Wien-Fünfhaus swoje przystąpienie do kościoła starokatolickiego, dokonując w ten sposób zmiany religii zgodnie z postanowieniami art. 6 cytowanej ustawy. Wnioskodawczyni, która w tym czasie nie ukończyła jeszcze siódmego roku życia, zostało przypisane wyznanie religijne jej matki i od

togo czasu należy ona do Kościoła starokatolickiego, zwłaszcza, że ani Wnioskodawczyni nie wniosowała, ani też wnosząca skargę Archidiecezja Wiedeńska nie twierdziła, że ta pierwsza zadeklarowała w późniejszym czasie wystąpienie z Kościoła starokatolickiego, które byłoby skuteczne dla władz państwowych. Nie wniano w powody, dla których zaniedbano dokonania takiego wystąpienia, ponieważ zgodnie z art. 6 ustawy z dn. 25 maja 1868, RGBl. nr 49, chodzi tylko o to, aby wystąpienie zostało zadeklarowane przed organem administracji. Wystąpienie ze związku religijnego nie mogło zostać dokonane wskutek tego, że osoba zainteresowana została wychowana w innej religii i zawarła związek małżeński w innym rycie. W związku z tym organ pierwszej instancji stwierdził trafnie, że Wnioskodawczyni należy do austriackiego Kościoła starokatolickiego.

Strona wnosząca zażalenie uważa, że decyzja wymienionego powyżej urzędu narusza jej prawo do stwierdzenia, że Wnioskodawczyni należy do Kościoła rzymsko-katolickiego. Wskazuje na niezgodności z prawem w treści podważanej decyzji i na tej podstawie żąda jej uchylecia.

II.

Sąd Administracyjny wziął pod uwagę:

1. Ponieważ celem regulacji zawartej w art. 6 ustawy z dn. 25 maja 1868, RGBl. nr 49, dotyczący w pierwszym rzędzie przypadku zażalenia (patrz punkt II. 2.1.) – jest wyjaśnienie w stosunku do organów państwowych „stanu posiadania” zainteresowanych, uznanych ustawowo związków wyznaniowych i wykluczenie tym samym sporów pomiędzy nimi dotyczących zmiany religii – ze względu na to również w interesie związków wyznaniowych leży, aby państwowy porządek prawny wiązał z przynależnością do takich związków skutki prawne (np. nauka religii w szkole, obowiązek płacenia podatku kościelnego), norma ta gwarantuje poszczególnym związkom wyznaniowym własne prawa podmiotowe w danej sprawie (a nie tylko procesowe prawa współdziałania jednej ze stron postępowania administracyjnego). W tym sensie związki religijne są w stanie dochodzić roszczenia prawnego o stwierdzenie według prawa państwowego przynależności względnie braku przynależności danej osoby do swojego związku religijnego – przy założeniu zainteresowania takim stwierdzeniem w konkretnym przypadku. Ponieważ wnosząca zażalenie archidiecezja twierdzi że nastąpiło naruszenie tego przyznanego jej prawa, a możliwość takiego naruszenia nie jest wykluczona, jej legitymacja do wniesienia zażalenia musiała zostać potwierdzona (por. postanowienie Sądu Administracyjnego z 13 października 1977, Slg. nr 9407/A oraz orzeczenie z 29 października 1982, Slg. nr 10.903/A).

2.1. Art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 25 maja 1868, RGBl. nr 49, regulującej relacje międzywyznaniowe obywateli w podanych w nich stosunkach (zwanej dalej IntkG) stanowi, że dzieci nieślubne postępują za religią swojej matki. W art. 2 ust. 2 cytowanej ustawy zawarte jest m.in. postanowienie, że w przypadku zmiany religii matki niebędącej w związku małżeńskim, jej dzieci, które nie ukończyły jeszcze siódmego roku życia, w sprawach dotyczących wyznania religijnego powinny być tak traktowane, jak gdyby urodziły się dopiero po zmianie religii matki niebędącej w związku małżeńskim. Zgodnie z art. 6 ust. 1 IntkG, aby wystąpienie z danego kościoła lub wspólnoty religijnej miało skutki prawne, występujący musi zgłosić to organowi politycznemu, który przekazuje to zgłoszenie przewodniczącemu lub duszpasterzowi opuszczanego kościoła lub związku religijnego. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu, wstępujący musi osobiście zadeklarować danemu przewodniczącemu lub duszpasterzowi wstąpienie do nowo wybranego kościoła lub wspólnoty religijnej.

2.2. Chociaż art. 1 i 2 IntkG ze względu na § 3 Zarządzenia z dnia 1 marca 1939, DRGBl. I S. 384 dotyczącego wprowadzenia w życie ustawy o religijnym wychowaniu dzieci w kraju Austria w połączeniu z § 8 tej ustawy z mocą od dn. 1 marca 1939 utraciły moc

prawną, można je jeszcze przytoczyć w celu oceny stosunków prawnych powstałych przed tą datą (por. Höslinger, „Przynależność religijna oraz religijne wychowanie dzieci według obecnego prawa austriackiego” Kwartalnik teologiczno-praktyczny, Linz 1947, str. 222, 233; Klecatsky-Weiler „Austriackie państwowe prawo o kościołach”, Wiedeń 1958, str. 79 i nast.). Art. 6 IntkG nie został objęty uchYLENIEM; w związku z czym obowiązuje on dalszym ciągu (por. Höslinger, a.a.O. 222, 225 i nast., 233). Ponieważ, jak wynika z przedstawionego w punkcie I stanu rzeczy, stosunek prawny będący przedmiotem postępowania w przypadku tego zażalenia powstał przed dniem 1 marca 1939, to artykuły 1 i 2 IntkG (w zakresie istotnym dla niniejszej sprawy) mają zastosowanie.

3.1. Wychodząc od dokonanego w roku 1935 przejścia matki Wnioskodawczynie z Kościoła rzymsko-katolickiego do Kościoła starokatolickiego oraz wynikającego z tego na podstawie art. 1 ust. 3 i 2 ust. 2 IntkG następstwa dla Wnioskodawczynie, kwestią sporną pomiędzy wnoszącą zażalenie oraz zaskarżonym organem pozostaje jedynie to, do którego z obu wymienionych powyżej kościołów należy Wnioskodawczynie z następujących, rozpatrywanych już w trakcie postępowania administracyjnego po uzasadnieniu podważanej decyzji punktów widzenia: z jednej strony brak wystąpienia Wnioskodawczynie z Kościoła starokatolickiego; z drugiej strony wychowanie w religii rzymsko-katolickiej (łącznie z nauką religii) oraz rzymsko-katolicki ślub Wnioskodawczynie, względnie – jak sformułowano w zażaleniu – „praktycznie trwająca całe życie materialna przynależność do Kościoła rzymsko-katolickiego”.

3.2. Strona wnosząca zażalenie, na poparcie swojego stanowiska, że Wnioskodawczynie pomimo pominięcia przewidzianej w art. 6 IntkG procedury zmiany religii należy do Kościoła rzymsko-katolickiego w wyniku swojego rzymsko-katolickiego chrztu, rzymsko-katolickiego bierzmowania oraz rzymsko-katolickiego ślubu, lecz przede wszystkim w wyniku udokumentowanej przez odpowiednie wychowanie „materialnej przynależności” powołuje się na rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego z 19 marca 1912, GlüNF nr 5823. Powodem tego orzeczenia był przypadek, polegający na tym, że pewne nieślubne dziecko katolickiej matki wychowywane było za granicą w innym wyznaniu (ewangelicko-augsburskim) i zawarło związek małżeński w tym wyznaniu. Gdyby chciano – twierdzi Sąd Najwyższy – zmusić pomimo tego tę osobę do tego, aby uważała się za katoliczkę, to nastąpiłaby tutaj ingerencja w wolność sumienia i wyznania oraz zostałyby naruszone zagwarantowane w konstytucji państwa prawo. Zastosowanie art. 6 IntkG do przypadku, w którym osoba zainteresowana, nawet nieprawnie, od zawsze, bez własnej woli, a w związku z tym również bez własnej winy, została wychowana w religii, w której w świetle prawa nie powinna być wychowywana, naruszałoby literę i ducha ustawy. Ponieważ ta, wychowana, nawet nieprawnie, w jakimkolwiek wyznaniu osoba, która nie doszłaby sama do przekonania o nieprawności tego wyznania, nie miałaby przecież żadnej okazji do dokonania nowego wyboru. Poza tym art. 6 IntkG zawiera tylko jeden przepis dotyczący formy umieszczony w interesie wolności sumienia i wyznania; nie ma on żadnej treści materialno-prawnej. Uznaje to również Zarządzenie Ministerstwa Oświaty z 31 marca 1881, nr 2045, które podkreśla, że materialno-prawne postanowienia IntkG w kraju nie mają zastosowania do obcokrajowców, jednak poza tym, odnośnie oświadczenia o wystąpieniu, obcokrajowcy związani są postanowieniami prawa austriackiego, ponieważ zawierają one jedynie postanowienia formalne, którym podlegają również obcokrajowcy zgodnie z zasadą *locus regit actum*. To samo – zgodnie z wnioskiem Sądu Najwyższego – musi dotyczyć sytuacji odwrotnej, tzn. Austriaków, którzy mieszkają za granicą. Przejście takiej osoby do innej religii musiałoby w związku z tym następować według prawa obowiązującego za granicą. Art. 6 ustawy cytowanej nie miałby zastosowania dla zagranicy. Tutaj jednak w ogóle nie nastąpiło przejście takie, o jakie chodzi w art. 6 IntkG. Wskutek nienaruszalnej zasady wolności wyznania, stan nieprawny został raczej skonwalidowany z powołaniem do wyboru

wyznania religijnego; litera i duch wspomnianego fragmentu ustawy w ogóle nie obejmowały danego przypadku.

3.3. Powyższe przedstawienie najważniejszych powodów rozstrzygnięcia pokazuje, że wypowiedź Sądu Najwyższego stanowiąca, że art. 6 IntkG nie mógł mieć zastosowania do rozpatrywanego wówczas przypadku, w odniesieniu do stanu faktycznego zorientowana była przede wszystkim na to, że w przypadku osoby, której przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego, względnie Ewangelickiego miała być rozstrzygnięta, chodziło o Austriaka mieszkającego za granicą. I właśnie dlatego tamten stan faktyczny nie da się porównać ze stanem faktycznym, którego dotyczy niniejszy przypadek zażalenia. Z tego powodu z interpretacji prawnej art. 6 IntkG dokonanej przez Sąd Najwyższy, dotyczącej rozpatrywanego wówczas przypadku, nie da się również niczego uzyskać dla wnoszącej zażalenie archidiecezji, ponieważ podstawą tamtej interpretacji jest ów specyficzny element stanu faktycznego.

O ile poza tym rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego prowadzi całkiem ogólnie do rezultatu, że art. 6 cytowanej ustawy jest jedynie przepisem dotyczącym formy, i nie zawiera treści materialno-prawnej, to ten pogląd prawny wywodzony jest z zasady wolności sumienia i wyznania zainteresowanych osób; w uzupełnieniu do tego wskazuje się na cytowane wyżej zarządzenie ministra, które „uznaje” kwalifikację art. 6 IntkG jako przepis dotyczący formy. Sąd Administracyjny nie może podążać za tą interpretacją: jeżeli chodzi o powołanie się na zarządzenie Ministerstwa Oświaty z r 1881, to w zarządzeniu ministerialnym nie może on ujrzyć instrumentu, dzięki któremu treść normy prawnej mogłaby być (współ)określona w wiążący go sposób. Jeżeli zaś chodzi o pierwszoplanowy argument, że art. 6 cytowanej ustawy jest przepisem stworzonym w interesie wolności sumienia i wyznania, to twierdzenie, że poprzez niezgodne z ustawą, podjęte w drodze decyzji stwierdzenie przynależności do określonego kościoła naruszone zostaje prawo do wolności sumienia i wyznania, jest wprawdzie słuszne (por. rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego z 9 października 1967, VfSlg. nr 5583). Jednak twierdzenie, że to podstawowe prawo pociąga za sobą narzucenie interpretacji art. 6 IntkG, że ta norma ma być oceniana jedynie jako przepis porządkowy, z takim skutkiem, że przejście do innego związku religijnego zostaje dokonane przy zaistnieniu określonych – niewystarczająco ujętych przez państwowy porządek prawny – przesłanek, pomimo niedotrzymania przewidzianej przepisami procedury (dla organów państwowych) Sąd Administracyjny uważa za nieuzasadnione: poprzez umieszczenie zawartego w art. 6 cytowanej ustawy wymogu zgłoszenia do organu politycznego wystąpienia ze związku religijnego, od spełnienia którego to wymogu państwo uzależnia ze swojego punktu widzenia skuteczność takiego wystąpienia, jednostka jest tak samo mało ograniczona w zagwarantowanym jej w art. 4 IntkG prawie do przechodzenia zgodnie z jej własnym przekonaniem z jednego związku wyznaniowego do drugiego, a co za tym idzie w prawie do wolności sumienia i wyznania, jak również poprzez wymagane na podstawie art. 6 ust. 2 cytowanej ustawy oświadczenie wstąpienia do nowo wybranego związku religijnego złożone na ręce danego przewodniczącego lub duszpasterza wspólnoty.

To samo można w końcu przeciwstawić wyrażonemu przez Sąd Najwyższy we wspomnianym rozstrzygnięciu pogładowi, że byłoby to sprzeczne z „literą i duchem” IntkG – z kontekstu uzasadnienia tej decyzji wynika, że chodzi tu również o zakazaną ingerencję w zasadę wolności sumienia i wyznania – gdyby art. 6 cytowanej ustawy znalazł zastosowanie do przypadku, w którym dana osoba od zawsze faktycznie była wychowywana w wyznaniu, w którym z punktu widzenia prawa nie powinna być wychowywana.

4. W świetle powyższych rozważań (w punkcie II 3.3), Sąd Administracyjny nie widzi podstaw do tego, aby na podstawie decyzji Sądu Najwyższego z 19 marca 1912, GIUNF nr 5823, jak również wniesienia zażalenia, którego treść nie wychodzi w istocie poza argumentację wspomnianego rozstrzygnięcia, odstąpić od ogłoszonego przez siebie

przeciwstawnego orzeczenia, jak również od orzeczenia Federalnego Sądu Najwyższego dotyczącego rozpatrywanej tutaj kwestii prawnej.

4.1. W swoim, mającym zasadnicze znaczenie dla oceny przedstawionego tutaj zakresu problemów – cytowanym również w zażaleniu – orzeczeniu z dn. 27 czerwca 1901, Slg. nr 432/A, Sąd administracyjny zawarł następujące istotne wypowiedzi: „*również dla państwa jest sprawą ważną, aby wobec faktu wystąpienia danego wiernego z jego dotychczasowej wspólnoty kościelnej posiadało ono obiektywny, niezależny od poglądów danego obywatela środek, aby móc stwierdzić – na użytek podmiotów państwowych – przynależność lub brak przynależności. Jeżeli wystąpienie nie nastąpiło w formie przewidzianej przez państwo, to państwo traktuje je jako niedokonane i wyciąga w ramach poszanowania prawa państwowego oraz porządku administracyjnego konsekwencję polegającą na tym, że zainteresowany jest w dalszym ciągu traktowany jako członek danego kościoła lub wspólnoty religijnej, którą, jak twierdzi pro foro interno, opuścił. (...) Ustawa (odniesienie do art. 6 IntkG) powiązała również jedynie skutki prawne wystąpienia z danego kościoła lub wspólnoty religijnej z pewnymi warunkami, a mianowicie takimi, których spełnienie kładzie się do rąk tego, kto dokonuje zmiany wyznania religijnego. Nieprzestrzeganie tego zawartego w art. 6 przepisu niesie z sobą jedynie ten skutek prawny, że państwo w kwestii wyznania religijnego danej osoby traktuje wystąpienie jako niedokonane z punktu widzenia organów państwowych*”.

4.2. Te rozważania znalazły swoje potwierdzenie w wyroku Federalnego Sądu Najwyższego z dn. 13 marca 1936, A 1259/35 (cytat za Scapinelli, „*Orzecznictwo Federalnego Sądu Najwyższego w kwestii określenia religii dzieci*”, Austriacki Dziennik Administracyjny 1937, str. 50): „*ponieważ zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 25 maja 1868, RGBl. nr 49, aby wystąpienie z danego kościoła lub wspólnoty religijnej miało skutek prawny, musi ono zostać zgłoszone do organu politycznego. Tak więc samo wewnętrzne porzucenie danego kościoła, bez złożenia do organu politycznego oświadczenia o wystąpieniu, nie pociąga żadnego skutku prawnego.*”

5. Na gruncie tego orzecznictwa – za którym podąża naukowa literatura prawna (por. Gampl, „*Austriackie państwowe prawo kościelne*“, Wiedeń 1971, str. 97; Höslinger, „*Przynależność religijna i religijne wychowanie dzieci*“, ÖAKR 1952, str. 93 i nast.; Pree, „*Austriackie państwowe prawo kościelne*“, Wiedeń 1984, str. 44; jak również Rieger-Sagburg-Schima jun., „*Religia – zmiana religii – religijne wychowanie dzieci*”, str. 14 i nast., w: „*Leksykon prawa*”, 1965) – nie ulega żadnej wątpliwości, że twierdzenie zażalenia: „*poprzez trwającą praktycznie całe życie materialną przynależnością do kościoła rzymsko-katolickiego, okoliczności, że sama zainteresowana (tzn. Wnioskodawczyni) czuje się przynależną do Kościoła Katolickiego oraz nie traktuje ona Kościoła Starokatolickiego jako tego, do którego należy*”, nie może zostać zastąpione przez formalną czynność zgłoszenia wystąpienia do organu politycznego w rozumieniu art. 6 ust. 1 IntkG. (Przytoczony przez stronę składającą zażalenie pogląd Hussarek, „*Zarys państwowego prawa kościelnego*“ Leipzig 1908, str. 15 na dole, dotyczy wyłącznie art. 6 ust. 2 IntkG i choćby już z tego względu nie może on stanowić wsparcia jej stanowiska). W związku z tym przynależność Wnioskodawczyni do Kościoła rzymsko-katolickiego, która byłaby skuteczna dla organów państwowych, nie będzie miała miejsca tak długo, dopóki Wnioskodawczyni nie zgłosi do organu politycznego swojego wystąpienia z Kościoła starokatolickiego.

6. Zgodnie z powyższym, nie doszło do zarzucanego przez wnoszącą zażalenie naruszenia prawa. Ponieważ można to było wywnioskować już z samej treści zażalenia, to zgodnie z § 35 ust. 1 VwGG należało je odrzucić bez dalszego postępowania, jako nieuzasadnione.

Verwaltungsgerichtshof

Zl. 86/10/0148

3

I M N A M E N D E R R E P U B L I K !

Der Verwaltungsgerichtshof hat durch die Vorsitzende Vizepräsident Dr. P e t r i k und die Hofräte Mag. O n d e r , Dr. S t o l l , Dr. Z e i z i n g e r und Dr. W a l d n e r als Richter, im Beisein des Schriftführers Dr. B e r a n , über die Beschwerde der Erzdiözese Wien, vertreten durch Rechtsanwalt in gegen den Bescheid des Landeshauptmannes von Wien vom 25. August 1986, Zl. MDR-G 19/86, betreffend Feststellung der Zugehörigkeit zur altkatholischen Kirche (mitbeteiligte Partei: zu Recht erkannt:

Die Beschwerde wird als unbegründet abgewiesen.

E n t s c h e i d u n g s g r ü n d e :

I.

Der vorliegenden Beschwerde in Verbindung mit dem in Ablichtung beigeschlossenen angefochtenen Bescheid läßt sich folgender Sachverhalt entnehmen:

Mit Bescheid vom 16. Mai 1986 stellte der Magistrat der Stadt Wien auf Grund des Antrages der

gemäß den Art. 1, 2 und 6 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49, wodurch die interkonfessionellen Verhältnisse der Staatsbürger in den darin angegebenen Beziehungen geregelt werden, fest, daß die Genannte (in der Folge: die Antragstellerin) der altkatholischen Kirche Österreichs angehöre.

(20. Oktober 1986)

Aus Anlaß der dagegen von der Erzdiözese Wien (der nunmehrigen Beschwerdeführerin) erhobenen Berufung bestätigte der Landeshauptmann von Wien (die belangte Behörde) mit Bescheid vom 25. August 1986 gemäß § 66 Abs. 4 AVG 1950 den erstinstanzlichen Bescheid. Zur Begründung führte die belangte Behörde folgendes aus: Die Antragstellerin sei am 20. September 1934 als uneheliches Kind der geboren worden. Nach Art. 1 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49, folgten uneheliche Kinder der Religion der Mutter. Art. 2 leg. cit. bestimme u.a., daß im Falle eines Religionswechsels der unehelichen Mutter die vorhandenen Kinder, welche das siebente Lebensjahr noch nicht vollendet hätten, in betreff des Religionsbekenntnisses so zu behandeln seien, als wären sie erst nach dem Religionswechsel der unehelichen Mutter geboren worden. Es sei aktenkundig, daß die Mutter der Antragstellerin am 23. Mai 1935 gegenüber dem Magistrat der Stadt Wien als der nach Art. 6 leg. cit. zuständigen Verwaltungsbehörde den Austritt aus der römisch-katholischen Kirche erklärt habe. Weiters sei erwiesen, daß die Kindesmutter durch ihre schriftliche Erklärung an das altkatholische Seelsorgeamt Wien-Fünfhaus vom 24. Mai 1935 ihren Beitritt zur altkatholischen Kirche angemeldet und sohin den Religionswechsel in Einklang mit den Bestimmungen des Art. 6 leg. cit. vollzogen habe. Die zu diesem Zeitpunkt noch nicht sieben Jahre alte Antragstellerin sei dem Religionsbekenntnis ihrer Mutter gefolgt und gehöre seitdem der altkatholischen Kirche an, zumal weder von der Antragstellerin vorgebracht noch von der beschwerdeführenden Erzdiözese behauptet worden sei, daß erstere in der Folge einen für den staatlichen Bereich wirksamen Austritt aus der altkatholischen Kirche erklärt habe. Auf die Gründe, weshalb die Erklärung eines solchen Austrittes unterlassen worden sei, sei nicht einzugehen gewesen, da es nach Art. 6 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49, allein darauf ankomme, daß der Austritt vor der Verwaltungsbehörde erklärt werde. Der Austritt aus einer Religionsgesellschaft könne nicht dadurch vollzogen werden, daß der Betreffende nach einer anderen Religion erzogen und

nach deren Ritus getraut werde. Zutreffend habe daher die Erstinstanz festgestellt, daß die Antragstellerin der altkatholischen Kirche Österreichs angehöre.

Die beschwerdeführende Partei erachtet sich durch den Bescheid der belangten Behörde in ihrem Recht auf Feststellung verletzt, daß die Antragstellerin der römisch-katholischen Kirche angehöre. Sie behauptet inhaltliche Rechtswidrigkeit des angefochtenen Bescheides und begehrt aus diesem Grund dessen Aufhebung.

II.

Der Verwaltungsgerichtshof hat erwogen:

1. Da der Regelungszweck des den Beschwerdefall primär kennzeichnenden Art. 6 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49 (s. unter II. 2.1.) - Klarstellung des "Besitzstandes" der jeweils betroffenen gesetzlich anerkannten Religionsgesellschaften für den staatlichen Bereich und damit Ausschalten von Streitigkeiten zwischen diesen auf dem Gebiet des Religionswechsels - im Hinblick darauf jedenfalls auch dem Interesse der Religionsgesellschaften dient, daß die staatliche Rechtsordnung an die Zugehörigkeit zu einer solchen Rechtsfolgen knüpft (z.B. Religionsunterricht in der Schule, Kirchenbeitragspflicht), gewährt diese Norm den einzelnen Religionsgesellschaften eigene subjektive Rechte in der Sache (und nicht nur prozessuale Mitwirkungsrechte einer Partei des Verwaltungsverfahrens). In diesem Sinne sind die Religionsgesellschaften in der Lage, einen Rechtsanspruch auf Feststellung der Zugehörigkeit bzw. Nichtzugehörigkeit einer bestimmten Person zu ihrer Gemeinschaft nach staatlichem Recht - unter der Annahme eines Feststellungsinteresses im konkreten Fall - geltend zu machen. Da die beschwerdeführende Erzdiözese vorliegend eine Verletzung dieses ihr eingeräumten Rechtes behauptet und die Möglichkeit dieser Rechtsverletzung nicht auszuschließen ist, war ihre Beschwerdelegitimation zu bejahen

(vgl. dazu etwa den Beschluß des Verwaltungsgerichtshofes vom 13. Oktober 1977, Slg. Nr. 9407/A, und das hg. Erkenntnis vom 29. November 1982, Slg. Nr. 10.903/A).

2.1. Art. 1 Abs. 3 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49, wodurch die interkonfessionellen Verhältnisse der Staatsbürger in den darin angegebenen Beziehungen geregelt werden (in der Folge: IntkG), normiert, daß uneheliche Kinder der Religion der Mutter folgen. Im Art. 2 Abs. 2 leg. cit. wird u.a. bestimmt, daß im Falle eines Religionswechsels der unehelichen Mutter die vorhandenen Kinder, welche das siebente Lebensjahr noch nicht vollendet haben, in betreff des Religionsbekenntnisses so zu behandeln sind, als wären sie erst nach dem Religionswechsel der unehelichen Mutter geboren worden. Zufolge des Art. 6 Abs. 1 IntkG muß, damit der Austritt aus einer Kirche oder Religionsgenossenschaft seine gesetzliche Wirkung habe, der Austretende denselben der politischen Behörde melden, welche dem Vorsteher oder Seelsorger der verlassenen Kirche oder Religionsgenossenschaft die Anzeige übermittelt. Gemäß Abs. 2 dieser Gesetzesstelle muß den Eintritt in die neu gewählte Kirche oder Religionsgenossenschaft der Eintretende dem betreffenden Vorsteher oder Seelsorger persönlich erklären.

2.2. Wenngleich die Art. 1 und 2 IntkG im Hinblick auf § 3 der Verordnung vom 1. März 1939, DRGBl. I S. 384, über die Einführung des Gesetzes über die religiöse Kindererziehung im Lande Österreich, in Verbindung mit § 8 dieses Gesetzes mit Wirkung vom 1. März 1939 außer Kraft getreten sind, sind sie noch für die Beurteilung von Rechtsverhältnissen heranzuziehen, die vor dem genannten Datum gestaltet worden sind (vgl. Höslinger, Religionszugehörigkeit und religiöse Kindererziehung nach gegenwärtigem österreichischen Recht, Theologisch-praktische Quartalschrift, Linz 1947, S. 222, 233; Klecatsky-Weiler, Österreichisches Staatskirchenrecht, Wien 1958, S 79 f). Art. 6 IntkG wurde von der Aufhebung nicht erfaßt; er steht sohin nach wie vor in Geltung (vgl. Höslinger, a.a.O. 222, 225 f., 233). Da, wie dem unter I dargestellten Sachverhalt zu entnehmen ist, das im Beschwerdefall zu beurteilende Rechtsverhältnis seine

Gestaltung vor dem 1. März 1939 erfahren hat, sind vorliegend auch die Art. 1 und 2 IntkG (jeweils im hier relevanten Umfang) anzuwenden.

3.1. Ausgehend von dem im Jahre 1935 erfolgten Übertritt der Mutter der Antragstellerin von der römisch-katholischen Kirche in die altkatholische Kirche und der im Grunde der Art. 1 Abs. 3 und 2 Abs. 2 IntkG daraus resultierenden Nachfolge der Antragstellerin ist zwischen der Beschwerdeführerin und der belangten Behörde allein die Frage strittig, welcher der beiden vorgenannten Kirchen die Antragstellerin unter den folgenden, nach der Begründung des angefochtenen Bescheides bereits im Verwaltungsverfahren erörterten Gesichtspunkten angehört: Zum einen kein Austritt der Antragstellerin aus der altkatholischen Kirche; zum anderen römisch-katholische Erziehung (einschließlich Religionsunterricht) und römisch-katholische Heirat der Antragstellerin bzw. - wie es die Beschwerde formuliert - "die praktisch lebenslange materielle Zugehörigkeit zur römisch-katholischen Kirche".

3.2. Die beschwerdeführende Partei beruft sich zur Stützung ihres Standpunktes, daß die Antragstellerin trotz Außerachtlassung des im Art. 6 IntkG für einen Religionswechsel vorgesehenen Verfahrens infolge ihrer durch römisch-katholische Taufe, römisch-katholische Firmung und römisch-katholische Heirat, vor allem aber durch entsprechende Erziehung dokumentierten "materiellen Zugehörigkeit" der römisch-katholischen Kirche angehöre, auf die Entscheidung des Obersten Gerichtshofes vom 19. März 1912, GLUNF Nr. 5823. Diesem Judikat lag ein Fall zugrunde, der dadurch gekennzeichnet war, daß ein uneheliches Kind einer katholischen Mutter im Ausland in einem anderen Bekenntnis (evangelisch A.B.) erzogen wurde und nach diesem Bekenntnis die Ehe schloß. Wollte man - so der Oberste Gerichtshof - die betreffende Person trotzdem zwingen, sich als Katholikin behandeln zu lassen, so wäre hiedurch in die Glaubens- und Gewissensfreiheit eingegriffen und ein staatsgrundgesetzlich gewährleistetes Recht verletzt. Die Anwendung des Art. 6 IntkG auf einen Fall, in dem der Betreffende, wenn auch mit Unrecht, seit jeher ohne eigene Willensbetätigung, daher auch ohne eigenes Verschulden,

als Bekenner einer Religion erzogen worden sei, in der er nach dem Gesetz nicht hätte erzogen werden sollen, würde geradezu gegen den Sinn und Geist des Gesetzes verstoßen. Denn die, wenn auch mit Unrecht, in irgend einem Bekenntnis erzogene Person, welche nicht selbst zur Überzeugung von der Unrichtigkeit dieses Bekenntnisses gelangt sei, habe doch keinen Anlaß eine Neuwahl zu treffen. Außerdem enthalte Art. 6 IntkG nur eine im Interesse der Glaubens- und Gewissensfreiheit getroffene Formvorschrift; sie habe keinen materiell-rechtlichen Inhalt. Dies erkenne auch der Erlaß des Kultusministeriums vom 31. März 1881, Nr. 2045, an, der hervorhebe, daß auf Ausländer die materiell-rechtlichen Bestimmungen des IntkG im Inland nicht anzuwenden seien, daß aber im übrigen die Ausländer in bezug auf die Austrittserklärung an die Bestimmungen des österreichischen Gesetzes gebunden seien, weil diese nur Formalbestimmungen enthielten, denen auch Fremde nach dem Grundsatz locus regit actum unterworfen seien. Dasselbe - so die Folgerung des Obersten Gerichtshofes - müsse umgekehrt von Österreichern, die im Ausland wohnen, gelten. Ein Übertritt eines solchen müßte nur nach den ausländischen Gesetzen erfolgen. Art. 6 leg. cit. könne nicht für das Ausland wirken. Nun sei aber ein Übertritt von jener Art, wie ihn Art. 6 IntkG im Auge habe, überhaupt nicht erfolgt. Es sei vielmehr ein ungesetzlicher Zustand infolge des unverletzlichen Grundsatzes der Glaubensfreiheit von dem zur Wahl des Glaubensbekenntnisses Berufenen konvalidiert worden; der Sinn und Geist der erwähnten Gesetzesstelle umfasse den gegebenen Fall gar nicht.

3.3. Die vorstehende Wiedergabe der wesentlichen Entscheidungsgründe zeigt, daß die Aussage des Obersten Gerichtshofes, es sei Art. 6 IntkG auf den ihm damals vorgelegenen Fall nicht anzuwenden gewesen, sachverhaltsbezogen vornehmlich darauf abstellte, daß es sich bei der Person, deren Zugehörigkeit zur römisch-katholischen Kirche bzw. zur evangelischen Kirche A.B. in Frage stand, um einen im Ausland wohnhaften Österreicher handelte. Insoweit läßt sich der Sachverhalt mit jenem, der dem nun vorliegenden Beschwerdefall zugrunde liegt, nicht vergleichen. Aus diesem Grund ist auch aus der

vom Obersten Gerichtshof für den seinerzeitigen Fall zu Art. 6 IntkG vertretenen Rechtsauffassung, soweit sie auf jenem spezifischen Sachverhaltselement fußt, für die beschwerdeführende Erzdiözese nichts zu gewinnen.

Soweit die oberstgerichtliche Entscheidung darüber hinaus ganz allgemein zu dem Ergebnis kommt, daß Art. 6 leg. cit. nur eine Formvorschrift, ohne materiell-rechtlichen Inhalt, darstelle, wird diese Rechtsansicht aus der Glaubens- und Gewissensfreiheit der betreffenden Person abgeleitet; ergänzend dazu wird auf den vorzitierten Ministerialerlaß hingewiesen, der die Qualifikation des Art. 6 IntkG als Formvorschrift "anerkennt". Der Verwaltungsgerichtshof vermag dieser Auffassung nicht zu folgen: Was zunächst die Bezugnahme auf den Erlaß des Kultusministeriums ex 1881 betrifft, so kann er in einem Ministerialerlaß kein Instrument erblicken, durch das der Gehalt einer gesetzlichen Norm in einer für ihn verbindlichen Weise (mit)bestimmt werden könnte. Was das wohl im Vordergrund stehende Argument anlangt, Art. 6 leg. cit. sei eine im Interesse der Glaubens- und Gewissensfreiheit geschaffene Vorschrift, so trifft es zwar zu, daß durch eine gesetzwidrige bescheidmäßige Feststellung der Zugehörigkeit zu einer bestimmten Kirche das Recht auf Glaubens- und Gewissensfreiheit verletzt wird (vgl. Erkenntnis des Verfassungsgerichtshofes vom 9. Oktober 1967, VfSlg. Nr. 5583). Daß aber dieses Grundrecht eine Auslegung des Art. 6 IntkG dahingehend gebiete, es sei diese Norm als bloße Ordnungsvorschrift zu werten, mit der Wirkung, daß der Übertritt in die andere Religionsgesellschaft bei Vorliegen bestimmter - durch die staatliche Rechtsordnung nicht hinreichend erfaßbarer - Voraussetzungen trotz Nichteinhaltung des vorgeschriebenen Verfahrens (für den staatlichen Bereich) vollzogen werde, hält der Verwaltungsgerichtshof für nicht begründet: Durch das Aufstellen des in Art. 6 Abs. 1 leg. cit. enthaltenen Erfordernisses der Meldung des Austrittes aus einer Religionsgesellschaft an die politische Behörde, von dessen Erfüllung der Staat die Wirksamkeit desselben für seinen Bereich abhängig macht, wird der einzelne in seinem ihm in Art. 4 IntkG verbürgten Recht, nach seiner eigenen Überzeugung

und demnach in Ausübung der Glaubens- und Gewissensfreiheit von einer Religionsgesellschaft zu einer anderen überzutreten, ebensowenig beeinträchtigt wie durch die in Art. 6 Abs. 2 leg. cit. geforderte Erklärung des Eintritts in die neu gewählte Religionsgesellschaft dem betreffenden Vorsteher oder Seelsorger gegenüber.

Gleiches ist schließlich der in der besagten oberstgerichtlichen Entscheidung geäußerten Ansicht entgegenzuhalten, es würde gegen den "Sinn und Geist" des IntkG verstoßen - aus dem Zusammenhang der Entscheidungsgründe ist auch damit erkennbar ein verpönter Eingriff in die Glaubens- und Gewissensfreiheit gemeint -, wenn Art. 6 leg. cit. auf einen Fall Anwendung fände, in dem eine Person seit jeher tatsächlich in einem Bekenntnis erzogen worden sei, in dem sie rechtens nicht hätte erzogen werden sollen.

4. Im Sinne der vorstehenden Überlegungen (unter II.3.3.) sieht der Verwaltungsgerichtshof keine Veranlassung, auf Grund der Entscheidung des Obersten Gerichtshofes vom 19. März 1912, GlUNF Nr. 5823, wie auch des Beschwerdevorbringens, dessen Aussage im Kern nicht über die Argumentation der genannten Entscheidung hinausgeht, von seiner sowie von der des Bundesgerichtshofes zu der hier zu lösenden Rechtsfrage ergangenen gegen teiligen Judikatur abzugehen.

4.1. In seinem für die Beurteilung des vorliegenden Fragenkreises grundlegenden - auch in der Beschwerde zitier ten - Erkenntnis vom 27. Juni 1901, Slg. Nr. 432/A, hat der Verwaltungsgerichtshof folgende wesentliche Aussagen getroffen:

"....ist es auch für den Staat wichtig, für die Tatsache des Austrittes eines Religionsgenossen aus seiner bisherigen kirchlichen Gemeinschaft ein objektives, von der Gesinnung des Einzelnen unabhängiges Merkmal zu besitzen, um f ü r d e n s t a a t l i c h e n B e r e i c h die Zugehörigkeit oder Nichtzugehörigkeit feststellen zu können. - Ist der Austritt nicht in der vom Staat vorgeschriebenen Form erfolgt, so betrach tet ihn der Staat überhaupt als nicht geschehen und zieht inner halb des Bereiches der staatlichen Rechts- und Verwaltungs pflege die Konsequenz, daß der Betreffende noch immer als Ange höriger jener Kirche oder Religionsgenossenschaft betrachtet wird, die er pro foro interno verlassen zu haben behauptet. .... - Das Gesetz (Bezugnahme auf Art. 6 IntkG) hat also nur die gesetzlichen Wirkungen des Austrittes aus einer Kirche oder

Religionsgenossenschaft an gewisse Bedingungen geknüpft, und zwar an solche, deren Verwirklichung in die Hand desjenigen gelegt sind, der den Wechsel des Religionsbekenntnisses vollzieht. - Die Nichtbeobachtung dieser in Art. 6 gegebenen Vorschrift bringt lediglich die Rechtsfolge mit sich, daß der Staat insofern das Religionsbekenntnis jener Person im staatlichen Bereich irgendwie und irgendwann in Frage kommt, den Austritt als nicht gegeben betrachtet."

4.2. Diese Erwägungen fanden ihre Bestätigung durch das Erkenntnis des Bundesgerichtshofes vom 13. März 1936, A 1259/35 (zitiert nach Scapinelli, Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes in der Frage der Religionsbestimmung von Kindern, Österreichisches Verwaltungsblatt 1937, S. 50):

"....; denn gemäß Art. 6 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, RGBl. Nr. 49, muß ein Austritt aus einer Kirche oder Religionsgesellschaft, damit er 'seine gesetzliche Wirkung' hat, bei der politischen Behörde angezeigt werden. Es kommt also einer bloß innerlichen Entfremdung von einer Kirche, ohne Austrittserklärung vor der politischen Behörde, eine gesetzliche Wirkung nicht zu."

5. Auf dem Boden dieser Rechtsprechung - der das rechtswissenschaftliche Schrifttum gefolgt ist (vgl. Gampl, Österreichisches Staatskirchenrecht, Wien 1971, S 97; Höslinger, Religionszugehörigkeit und religiöse Kindererziehung, ÖAKR 1952, S. 93 ff; Pree, Österreichisches Staatskirchenrecht, Wien 1984, S. 44; wohl auch Rieger-Sagburg-Schima jun., Religion-Religionswechsel-religiöse Kindererziehung, S. 14 f, in: Rechtslexikon 1965) - unterliegt es keinem Zweifel, daß entgegen der Auffassung der Beschwerde "durch die praktisch lebenslange materielle Zugehörigkeit zur römisch-katholischen Kirche, den Umstand, daß die Betroffene (d.i. die Antragstellerin) selbst sich zur katholischen Kirche zugehörig fühlt und auch die alt-katholische Kirche nicht als ihr zugehörig ansieht" die Formalhandlung der Austrittsmeldung an die politische Behörde im Sinne des Art. 6 Abs. 1 IntkG nicht ersetzt zu werden vermag. (Die von der beschwerdeführenden Partei ins Treffen geführte Ansicht von Hussarek, Grundriß des Staatskirchenrechts², Leipzig 1908, S. 15 unten, bezieht sich ausschließlich auf Art. 6 Abs. 2 IntkG und ist schon deshalb nicht geeignet, ihren Standpunkt zu stützen.) Eine Zugehörigkeit der Antragstellerin zur römisch-katholischen Kirche mit Wirksamkeit für den staatlichen Bereich ist demnach so lange nicht gegeben,

solange die Antragstellerin nicht der politischen Behörde ihren Austritt aus der altkatholischen Kirche gemeldet hat.

6. Nach dem Gesagten hat die von der Beschwerdeführerin behauptete Rechtsverletzung nicht stattgefunden. Da sich dies schon aus dem Inhalt der Beschwerde erkennen ließ, war diese gemäß § 35 Abs. 1 VwGG ohne weiteres Verfahren als unbegründet abzuweisen.

W i e n ,   a m 20. Oktober 1986

Dr. P e t r i k

Dr. B e r a n

Für die Richtigkeit
der Ausfertigung:

A handwritten signature in cursive script, appearing to be 'Mull'.